

*Nedeljko Jovančević**

advokat iz Beograda

POLOŽAJ GLAVNIH PROCESNIH SUBJEKATA U NOVOM ZKP IZ 2011

Apstrakt: U radu se navode osnovne karakteristike novog Zakonika o krivičnom postupku iz 2011. koji je zasnovan na adverzijalnom sistemu po ugledu na američki optužni sistem, kojem je osnovna karakteristika što istragu provodi javni tužilac, koji rukovodi predistražnim i istražnim postupkom te zastupa optužbu tokom čitavog postupka. Pošto se radi o naglašenom stranačkom sistemu akcenat u radu je stavljen na glavne procesne subjekte, stranke i sud. U akuzatorskom sistemu sa naglašenom ulogom stranaka, uloga suda je pasivizirana, sa manje aktivnosti. Sud je sada organ koji rukovodi postupkom i presuđuje, dok u domeni prava na izvođenja dokaza radi istinitog utvrđivanja činjeničnog stanja, njegova uloga znatno umanjenja. On nema obavezu da po službenoj dužnosti utvrđuje istinu, a princip istine izostavljen iz osnovnih principa krivičnog postupka, što je jedan od osnovnih nedostataka postupka. U postupku nije u punom smislu obezbeđena „jednakost stranaka“, jer okrivljeni i njegov branilac, iako deklaratorno imaju pravo na dokaz, to ne znači da će ti dokazi biti i izvedeni na glavnom pretresu. O prikupljanju dokaza i materijala, kada je u pitanju okrivljeni i njegov branilac, potreban je pristanak lica od koga se pribavljaju (čl. 301 st. 1. t. 3), zatim tužilac često odlučuje da li će se izvesti određena dokazna radnja ili ne (čl. 302), a to isto pravo ima i sud tokom glavnog pretresa (čl. 395). Prema tome „jednakost oružja“ koja je osnovna karakteristika adverzijanog sistema je na neki način deklaratorna, bez stvarne jednakosti, o čemu bi trebalo voditi računa prilikom najavljenih izmena.

Gljučne reči: akuzatorski – adverzijalni sistem, stranke u postupku, „jednakost oružja“, sporazum o krivici, sporazum o svedočenju okrivljenog i osuđenog

1. UVODNI PRISTUP

Donošenjem novog Zakonika o krivičnom postupku od 2011 godine¹ utemeljenom na akuzatorskom sistemu, srpska krivičnoprocesna nauka i praksa ulazi u novo razdoblje nedovoljno poznato na ovim prostorima. Zakonodavac se opredelio za ovaj

* vanredni profesor, njovancevic@orion.rs

1 „Službeni glasnik RS“, br. 72. od 28. septembra 2011, (skraćeno ZKP/2011). Zakonik je stupio na snagu, a primenjuje se od 15. januara 2013. godine. U pogledu postupaka za organizovani kriminal i ratne zločine, koji se vode pred posebnim odeljenjem nadležnog suda, Zakonik se primenjuje od 15. januara 2012.

U ovoj istoj oblasti 25. maja 2006. godine donesen je Zakonik o krivičnom postupku, („Službeni glasnik RS“, br. 46, od 2. juna 2006), koji je nakon izmena i nakon delimične primene, 11 septembra 2009

sistem u nadi da će ta rešenja znatno uticati na stepen i brzinu otkrivanja izvršenih krivičnih dela i njihovih učinilaca, te da efikasnost i delotvornost njegovog sprovođenja čini značajan faktor odvratanja od vršenja krivičnih dela². No, jedno je sigurno: od stepena uspešnosti ovih propisanih rešenja u velikoj meri zavisi primena materijalnog krivičnog prava. Radi se o Zakoniku koji je posle Ustava jedan od najvažnijih pravnih dokumenata. Zakonik ima osnove u Ustavu i iz njega se upravo preuzimaju temeljni procesni principi,³ kao i iz relevantnih međunarodnih pravnih dokumenata⁴. Ipak, osnovni razlog za donošenje ovog Zakonika je uvođenje potpuno novog sistema krivičnog postupka – akuzatorskog postupka, po ugledu na američki sistem (tzv. adverzijalni sistem), i to uvođenjem «tužilačke istrage», umesto koncepcije istrage koju je vodio „istražni sudija“⁵. Uvođenjem akuzatorskog sistema sa više adventivnih rešenja, i mešanje tog sistema sa kontinentalnim savremenim mešovitim sistemom, koncepcija i arhitektonika krivičnog postupka je bitno promenjena. Pošto je sudski, krivični postupak, javno, formalno pravo, koje ima za cilj da se učinilac krivičnog dela dovede do zaslužene, pravedne kazne, koja je ustanovljena krivičnim zakonom, veoma je važno pitanje njegove strukture i sistematike, da bi se taj javno pravni cilj ostvario, da bi se sprovelo pravo države na kaznu. U tom pravcu značajni su principi na kojima je izgrađen postupak i norme koje razrađuju principe, pa se može reći da su sadržajno bitno drugačiji u odnosu na ZKP/2001. Ipak, neka temeljna rešenja uvedena zakonskim izmenama od 2009 godine su preuzeta u ovaj zakonik, s tim što su sada bolje normativno tehnički sređena. Naime, Izmenama i dopunama od 2009⁶, u čl. 4. st. 1. tač. 6, utvrđena neka osnovna prava okrivljenog u pravcu stranačke jednakosti, ali u Zakoniku nisu razrađena, te u čl. 331. st. 1. gde se uvedeni neki segmenti unakrsnog ispitivanja⁷, ali i to nije u zakoniku razrađeno. Dakle, Zakonik o krivičnom postupku od 2011, utemeljen

stavljen van snage, (čl. 149, Izmene i dopune ZKP, „Službeni list RS“, br. 72/09). Tako je ostao prostor i jak politički pritisak da se donese novi Zakonik. U suštini sve primedbe koje su stajale na taj Zakonski projekat mogu se staviti i ovom. O ovom vidi detaljno kritičke radove: Grubača, Beljanskog, Lazina, Bojića, Jovančevića, objavljene u *Braniču*, br. 1-2/2007, te, materijale sa „Naučnog skupa“, Kopaonik 2007. „Primena novog zakonika o krivičnom postupku Srbije“, koji su posvećeni upravo tom Zakoniku.

- 2 *Obrazloženje Predloga ZKP/2011*. Iako o potrebi donošenja novog zakonika i stavljanja van snage ZKP/01, nije mesto da se ovde govori, stoji činjenica da nikada nije utvrđeno ili dokazano da je taj zakonik bio prepreka efikasnoj borbi protiv svih oblika kriminaliteta i da je eventualno bio generator neažurnosti i sporosti u radu sudova.
- 3 Ustavni osnov za donošenje Zakonika o krivičnom postupku sadržan je u članu 27. stav 1. Ustava Republike Srbije, od 2006. («*Službeni glasnik, RS*», br. 98 od 10 novembra 2006). koji načelno reguliše ljudska prava i slobode (čl. 23-36).
- 4 Prilikom izrade predloženog Zakonika o krivičnom postupku vođeno je računa o njegovoj usklađenosti sa međunarodnim pravnim dokumentima a prvenstveno sa: Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, iz 1950. i Pakt o građanskim i političkim pravima iz 1966 godine, (skraćeno, Pakt), inače, za Zakonik o krivičnom postupku pribavljena je analiza eksperata Saveta Evrope, kao i mišljenje OEBS-ove Kancelarije za demokratske institucije i ljudska prava sa sedištem u Varšavi.
- 5 O ovom videti rad, M. Grubača /2007/: Postoje li uslovi za primenu novog Zakonika o krivičnom postupku?, *Naučni skup Kopaonik*. U vezi adverzijalnih elemenata i preuzimanja stranih rešenja u naš zakonski sistem Grubač između ostalog ističe, «Velike razlike u procesnoj tradiciji i pravnoj kulturi između davaoca i primaoca pravnih ustanova, predstavljaju realan rizik da «transplantat može biti odbačen», vidi str, 5 i 6. Ovo se odnosilo na ZKP/2006, ali ove primedbe u celosti stoje i prema ovom novom ZKP/2011.
- 6 «*Službeni glasnik RS*», br. 72/2009.
- 7 M. Grubač /2009/: *Krivično procesno pravo*, 6 izmenjeno i dopunjeno izdanje, Beograd, str. 414.

je na čistom akuzatorskom sistemu, gde je ustanovljena tužilačka istraga, predistražni postupak i istraga su prešle u nadležnost javnog tužioca, a pokušava se obezbediti ravnopravnost optužbe i odbrane (stranačka jednakost) na pretresu u pogledu izvođenja dokaza i saslušanju svedoka, veštaka i stručnog savetnika, kroz tzv. unakrsno ispitivanje, i dr., koja nameće ovaj sistem. Ovim Zakonikom odstupa se od tradicionalnog mešovito akuzatorsko-inkvizitorskog postupka, ili „savremenog mešovito postupka“, kakav je dugo vladao na ovim prostorima pa i u čitavoj Evropi.

Zaštitna funkcija Zakonika je identična ranijoj, te osim nekih preciznijih normativnih rešenja u tom delu ne donosi ništa novo. Naime, Zakonik mora da obezbedi *pravičnost i zakonitost* u postupanju da bi se obezbedilo: 1) da niko nevin ne bude osuđen, 2) da se učiniocu krivičnog dela izrekne krivična sankcija pod uslovima koje propisuje krivični zakon, 3) i to na osnovu zakonito i pravično provedenog postupka (st. 1, čl. 1 ZKP/2011).

Isto tako je i sa pitanjem *subjekata i radnji krivičnog postupka*, i tu nema novina koje dosada nisu obrađivane u udžbenicima procesnog prava. Ipak postoje sadržajnije pa time i različitije funkcije glavnih subjekata (subjekti krivičnoprocesnog odnosa) i pojedinih učesnika u postupku (sporedni krivičnoprocesni subjekti), koje predstavljaju novine u odnosu na dosadašnja rešenja. To se ogleda kroz procesna načela stranaka, načelo optužbe, odbrane, i načelo kontradiktornosti (*audiatur et altera pars*). U pogledu rada i uloge suda u postupku, osnovni principi su nezavisnost, nepristrasnost, stručnost, kao i ekonomičnost, što ne narušava realizaciju ključnih vrednosti pri vođenju postupka, ali mu je namenjena pasivna uloga u fazi izvođenja dokaza, jer nema obavezu da po službenoj dužnosti utvrđuje odlučne činjenice, naime da utvrđuje materijalnu istinu.

Zbog nove uloge javnog tužioca, koji sprovodi istragu, potrebno je redefinisanje njegove uloge u postupku i uopšte u pravnom sistemu, tako da bude ne samo „samostalan“ već i „nezavisan“ u gonjenju učinioca krivičnih dela. Dakle, bilo bi bitno predvideti odgovarajući mehanizam koji će obezbediti samostalan status javnih tužilaca pri gonjenju lica i prikupljanju neophodnih dokaza, ali istovremeno i obezbediti da okrivljeni u postupku bude u ravnopravnom položaju, da bi se uspotavila ravnopravnost optužbe i odbrane.

U svakom slučaju, u Zakoniku se preciznije određuju neka pravila i principi koji su normativno-tehnički bolje sređeni, ali je nekima, kao sa principom istine, umanjen značaj u odnosu na ZKP/01 (u stvari. taj princip se i ne spominje zajedno sa fundamentalnim principima krivičnog postupka).

2. AKUZATORSKI ILI ADVERZIJSKI POSTUPAK

Akuzatorski krivični postupak (*accusatorie* – tužilači), je optužni tip krivičnog postupka, koji predstavlja spor dveju stranaka pred sudom koji stoji prema njima u jednom neutralnom položaju. Ustrojen je na strogoj odvojenosti funkcija; optužbe, odbrane i suđenja. Postupak se vodi kao spor između dve potpuno ravnopravne i odvojene stranke, nezavisnih procesnih subjekata (tužioca i optuženog), s tim što se sud pasivno drži, ali rukovodi postupkom, obezbeđuje nesmetan tok, vodi računa

o procedurama koje se provode i konačno presuđuje. U domenu dokazivanja i izvođenja dokaza sud je potpuno neutralan – pasivan, drži se kao arbitar. U suštini ovaj postupak je sličan parničnom postupku. Osnovne karakteristike su: 1) ovlašćeni tužilac može da tuži prema svom nahodjenju, kao i da povuče podignutu tužbu, 2) na tužiocu je obaveza da dokaže optužbu, 3) ustanovljena je jednakost ili ravnopravnost optužbe i odbrane, tzv. „jednakosti oružja“, 4) posebno se izražava puno pravo optuženog na odbranu i ravnopravnost sa tužiocom u pogledu dokazivanja svoje odbrane, 5) optuženi ima pravo da predlaže i izvodi dokaze u pravcu svoje odbrane, 6) dokazivanje je vezano formom i rokom, i 7) sud donosi odluku samo na osnovu izvedenih dokaza koje su stranke predložile, tako da je pasivan u pogledu prava na izvođenje dokaza i utvrđivanja istine u krivičnom postupku. U jednoj varijanti na strani tužioca može da se pojavi oštećeni ili privatni tužilac, dakle sistem nejavne tužbe⁸.

U teoriji, pa i u zakonodavstvu, navedeni optužni sistem se naziva i *adverzijalni*⁹. Ovde se upućuje na suprostavljene stranke. Zbog toga se postavlja pitanje da li „akuzatorski ili adverzijalni“. U nauci se pod izrazom adverzijalni sistem, ponekad predstavlja celokupan pravni proces, a ponekad se misli samo na krivične procedure (*Damaška*). Međutim, ne postoji precizno razgraničenje između izraza adverzijalni i akuzatorski jer ova dva izraza upućuju na istu suštinu i identičan sistem. Ipak, pod nazivom „optužni“ više se naglašava sistem optužbe, onog koji zastupa optužbu i koji je mora dokazati, dok pod izrazom „adverzijalni“ više se ističe stranački značaj, apostrofiraju se stranke u postupku. Zbog toga bi više odgovarao savremeniji izraz „adverzijalni“, kako se to prenosi iz američkog prava. To je stranački postupak gde su strogo odvojene tri osnovne funkcije – optužbe, odbrane i suđenja.

Savremeni adverzijalni sistem, je na snazi u Americi, Engleskoj, Australiji i nekim evropskim državama koje su prešle na adverzijalni sistem (Italija od 1989, Rusija od 1993, i neke države koje su nastale na prostoru bivše Jugoslavije).

Ovaj sistem se snažno nameće i Francuskoj¹⁰, Nemačkoj¹¹ koje su tradicionalno vekovima imale savremeni mešoviti tip postupaka. Međutim, u njima se uvodi tužilačka

8 U engleskom pravu nema ustanove koja bi odgovarala državnom tužiocu, tamo postoji i danas sistem narodne tužbe (*actio popularis*). Naime, svaki građanin, kao u starom Rimu (*quivis ex populo*), ima pravo podići tužbu.

9 Iako je koren reči latinski *adversus*, – čit. *adverzativan*, protivan, suprotan, u savremenoj literaturi koja dolazi sa prostora Amerike upotrebljava se izraz „*adversarijalan*“. Mislimo da nije greška ovaj proces nazvati i „adverzativan“.

10 Francuska je 2010. godine odlučila da se menja postojeći Zakonik o krivičnom postupku, koji je važeći još od 1808. godine, i da se uvodi „tužilačka istraga“ umesto „sudske“.

11 Nemačka je u jednoj od reformi Zakona o krivičnom postupku, (StPO) još 1974. godine uvela tužilačku istragu, u cilju „ubrazanja krivičnog postupka“, ali nije usvojila ekstremnu varijantu adverzijalnog sistema. Radi se o savremenoj varijanti akuzatorskog krivičnog postupka, u kojem značajnu ulogu igraju stranke i sud. U nemačkom procesnom pravu tradicionalno dominiraju osnovni krivično-procesni principi (maksime); oficijelnosti, akuzatornosti, legaliteta, zakonitog suda, na kojima se temelji procesni zakon, zatim principima koji se izričito navode u zakoniku; istražni princip, koji obuhvaća, instrukcioni princip, isleđenje i princip materijalne istine, slobodne ocene dokaza, i principima koji su preuzeti iz Ustava Nemačke, kao što su: pravo na salušenje, na zakon-skog sudiju, javnosti, i dr. te brojnim principima koji se izričito ne ističu u zakoniku; koncentracije dokaza, usmenosti, neposrednosti, i dr. Vidi, Roxin-Schünemann /2009/: *Strafverfahrensrecht*, 26. Auflage, München, p. 59-60.

istraga ali glavni pretres nije organizovan na ekstremnom stranačkom sistemu. U nemačkom krivičnom postupku, *princip materijalne istine* sa drugim osnovnim principima čine strukturu krivičnog postupka¹². U nemačkom postupku istragu vodi državni tužilac, ali postoji i zakonska ustanova – istražnog sudije, (sudske istražne radnje, par. 162 StPO) sa značajnim ovlašćenjima, kao neka vrsta kontrole, posebno u domeni ljudskih prava. U Zakoniku je uveden metod „unakrsno ispitivanje“, svedoka i veštaka, ali je zakonom određena obaveza suda da po *službenoj dužnosti utvrđuje istinu* u krivičnom postupku (par. 244 st. 2 StPO). Inače, utvrđivanje materijalne istine je osnovni zadatak krivičnog postupka, koji je utemeljen na principu pravde i pravičnosti radi sprovođenja materijalnog krivičnog prava¹³. Unazad 30 godina radiklano se preuzimaju mnogi instituti iz američkog procesnog prava, koji u suštini predstavlja „dvojeboj tužioca i optuženog“, kao i „nagodbena pravda“, koja nije kompatibilna ni sa jednim tradicionalnim procesnim principom (maksimom)¹⁴.

Dakle, u Zakonik o krivičnom postupku od 2011, u koji je ugrađen strogi stranački režim¹⁵, glavni procesni subjekti su nosioci krivičnoprocesnog odnosa a to su: sud kao organ rukovođenja i suđenja, tužilac kao organ krivičnog gonjenja i okrivljeni koji je i subjekt i stranka u postupku sa braniocem, koji ima pravo na odbranu. Ovde navodimo samo osnovne karakteristike glavnih krivičnoprocesnih subjekata: suda, tužioca i okrivljenog.

3. SUD

Nova koncepcija postupka imala je za posledicu i mnoge druge izmene koje se odnose na procesnu ulogu pojedinih subjekata krivičnog postupka, koji su se na neki način prestrojili. Bitno se menja uloga suda u krivičnom postupku. U predistražnom postupku sud nema bilo koju ulogu jer to spada u nadležnost javnog tužioca i policije. U vezi sa fazom istrage uloga suda sada se sastoji u staranju o zaštiti prava okrivljenog, a u glavnoj fazi postupka obavlja funkciju rukovođenja i suđenja. Sud se sada nalazi u neutralnijoj poziciji, iako mu se u potpunosti ne uskraćuje nadležnost za izvođenje dokaza, ali pod nejasnim uslovima (čl. 15. st. 4), jer u Zakoniku nije posebno istaknuto načelo istine u krivičnom postupku i ne postoje odredbe koje

12 Roxin, navodi, da su oni, „deo nemačke kulture u celini, oni su utemeljeni na pruskoj državotvornoj filozofiji i Kantovoj etici“. Roxin-Schünemann, *ibid.* p. 59-60.

13 Roxin-Schünemann, *ibid.* p. 60.

14 Roxin-Schünemann, *ibid.*

15 Interesantno je da su Međunarodni krivični sudovi usvojili mješavinu procesnog sistema za krivično gonjenje međunarodnih krivičnih djela, pa nije sasvim jasno zašto se naš zakonodavac opredelio za akuzatorski sistem. Najvažnija razlika između „adversarnog“ i „inkvizitorskog“ sistema je uloga koju imaju različite strane u postupku. U adversarnom sistemu: tužilaštvo i odbrana iznose svoje dokaze pred sudom, u okviru sprovođenja dokaznog postupka; strane sprovode sopstvene istrage; sudije neutralno vode postupak i odlučuju o procesnim pitanjima i pitanjima izvođenja dokaza koja se javljaju tokom suđenja; te u adversarnim sistemima u kojima se imenuju porote u predmetima, porota utvrđuje činjenice, dok u svim drugim predmetima, činjenice utvrđuju sudije. Za raspravu o dva sistema pogledati: R. Cryer i dr. /2010/, *An Introduction to International Criminal Law and Procedure* (Uvod u međunarodno krivično pravo i postupak), 425 – 430. 2 Godišnji izvještaj MKSJ-a, UN Doc. A/49/342-S/1994/1007, stav 53.

bi obavezivale sud da po službenoj dužnosti postupa u pravcu potrebnog izvođenja dokaza i utvrđenja istine u krivičnom postupku¹⁶.

Sa druge strane, sud ima veoma značajnu ulogu kod ispitivanja optužnice i to po službenoj dužnosti (čl. 337). Uloga suda je da svestrano ispita optužni akt i dokaze prikupljene u istrazi, čime se sa druge strane obezbeđuje zaštita prava okrivljenog i onemogućava da se postupak nastavi ako nema dovoljno dokaza protiv okrivljenog.

Određivanje dopunskih sudija (član 359) omogućava da se postupak ne mora voditi od početka zbog sprečenosti sudije, što doprinosi ekonomičnosti postupka.

U vezi sa postupanjem po privatnoj tužbi, ako u *postupku medijacije* dođe do izmirenja privatnog tužioca i okrivljenog i namirenja imovinsko-pravnog zahteva, privatna tužba se smatra povučenom i sudija donosi rešenje o odbijanju privatne tužbe (čl. 505). Na ovaj način se zamenjuje važeće rešenje koje predviđa održavanje ročišta radi mirenja, a koje je obavljao sam sudija. Upravo stoga što to više nije posao sudije, novim rešenjem se obezbeđuje veća neutralnost subjekta koji vrši medijaciju. Uloga suda bi bila samo da pozove stranke da učestvuju u medijaciji, što je u skladu sa savremenim rešenjima u uporednom pravu.

Od novina koje se odnose na sud bi trebalo pomenuti one koje su sadržane i u članu 22. Zakonika. Jedna od njih je *uvođenje sudije za prethodni postupak* koji u predistražnom postupku i istrazi predstavlja vid sudske zaštite osnovnih sloboda i prava učesnika u toj fazi postupku. Novina je i *sudija za izvršenje krivičnih sankcija* čija nadležnost obuhvata odlučivanje u postupku izvršenja krivičnih sankcija. Nadalje, nadležnost sudije pojedinca proširena je na krivična dela za koja je propisana novčana kazna ili kazna zatvora u trajanju do osam godina. Kao i do sada sud zaseda u malom veću, sastavljenom od jednog sudije i dvojice porotnika i velikom veću, sastavljenom od dvojice sudija i trojice sudija porotnika (čl. 21).

Predsednik veća je ovlašćen da vrši pripreme za glavni pretres i da rukovodi glavnim pretresom (čl. 344 i 367), ali ima i određena ovlašćenja u pogledu izvođenja dokaza.

Kada je u pitanju aktivnost suda u *postupku dokazivanja*, određeno je da „sud može dati nalog stranci da predloži dopunske dokaze ili izuzetno sam odrediti da se takvi dokazi izvedu, ako oceni da su izvedeni dokazi protivrečni ili nejasni i da je to neophodno da bi se predmet dokazivanja svestrano raspravio (čl. 15. st. 4). U fazi kontrole optužnice, veće može ukoliko utvrdi da je to potrebno, narediti da se istraga dopuni, odnosno sprovede ili da se prikupe određeni dokazi (čl. 337. st. 3). Kod odlučivanja na osnovu čl. 21. st. 4, veće može, ukoliko ustanovi da „nema dovoljno dokaza za opravdanu sumnju da je okrivljeni učinio delo koje je predmet optužbe“, postupak obustaviti (čl. 338. st. 1. t. 3). U fazi pripremanja glavnog pretresa, „predsednik veća može i bez

16 Upravo je to jedan od nedostataka koji je izazvao žestoku kritiku naučno-stručne javnosti. Vid. M. Škulić, G. Ilić /2012/: *Reforma u stilu „jedan korak napred – dva koraka nazad“*, Beograd, str. 33-37. Po prvoj radnoj verziji Izmena i dopuna ZKP/2011, koju radi komisija formirana od Ministarstva pravde, ovaj nedostatak se želi otkloniti na način što bi se zakonom odredilo; „sud je dužan da istinito i potpuno utvrdi činjenice koje su od važnosti za donošenje zakonite odluke u granicama optužbe“.

Po Bayeru „stroga provedba akuzatorskog načela, nameće sudu zabranu da svojom inicijativom sakuplja bilo kakve dokaze“. Vid. V. Bayer /1977/: *Jugoslavensko krivično procesno pravo* (Uvod u teoriju krivičnog procesnog prava), knjiga I, peto prerađeno izdanje, Zagreb, str. 173.

predloga stranaka, branioca i oštećenog narediti pribavljanje novih dokaza za glavni pretres (čl. 350 st. 2). Ukoliko nije održano pripremno ročište predsednik veća može i bez predloga stranaka i oštećenog da naredi pribavljanje novih dokaza za glavni pretres, o čemu će pre početka glavnog pretresa obavestiti stranke (čl. 356. st. 3).

U *fazi glavnog pretresa* predsednik veća (faza zasedanja i na glavnom pretresu) ima ovlašćenje, između ostalog, i da „odlučuje o predlozima stranaka ako o njima ne odlučuje veće“ (čl. 367. st. 2. t. 7). U fazi redosleda izvođenja dokaza, predsednik veća određuje o izvođenju dokaza najpre koje predloži tužilac, potom dokaza koje predloži odbrana, *nakon toga dokaza čije izvođenje je odredilo veće po službenoj dužnosti* i po predlogu oštećenog, a na kraju se izvode dokazi o činjenicama od kojih zavisi odluka o vrsti i meri krivične sankcije. (čl. 396. st. 1). Ova odredba je identična odredbi iz čl. 320 st. 4. ZKP/01, – izmene od 2009. U fazi završetka dokaznog postupka, ako niko ne predloži dopunu dokaznog postupka ili predlog bude odbijen, veće može odrediti „izvođenje dokaza“ (čl. 408. st. 2). Posle izmene optužnice, ako niko ne predloži dopunu dokaznog postupka ili predlog bude odbijen, a veće ne odredi izvođenje dokaza, veće će odlučiti da je dokazni postupak završen (čl. 411. st. 2). U fazi većanja i glasanja veće može odlučiti da se „glavni pretres ponovo otvori i dokazni postupak nastavi radi izvođenja još nekih dokaza“ (čl. 415. st. 3). Konačno, „sud je dužan da na osnovu savesne ocene svakog dokaza pojedinačno i u vezi sa ostalim dokazima izvede zaključak o izvesnosti i postojanju određene činjenice“ (čl. 419. st. 2). Dakle, sud je obavezan da poštuje inicijativu stranaka da produkuju dokazni materijal, s tim što to može učiniti i sud po službenoj dužnosti ako smatra da je to potrebno radi utvrđenja „izvesnosti“ u pogledu određenih činjenica.

Novina je u našem zakonodavstvu uvođenje mogućnosti „izdvojenog mišljenja“ sudije (čl. 273). Naime, kada je u pitanju odlučivanje od strane Vrhovnog kasacionog suda, sudija ima pravo da izdvoji mišljenje i da ga pismeno obrazloži. Ovo se odnosi samo na pitanje povrede prava.

U postupku pravnog leka kada je uložena žalba na presudu, u kojoj su iznete činjenice i predloženi novi dokazi koji prema oceni predsednika veća prvostepenog suda mogu doprineti svestranom raspravljanju predmeta dokazivanja, veće će ponovo otvoriti glavni pretres i nastaviti dokazni postupak (čl. 443 st. 2). Ovo je značajna novina koja se teško može racionalno braniti.

Konačno, tužiocu, sudu, okrivljenom i njegovom braniocu na njihov zahtev, svi državni organi dužni su da pruže potrebnu pomoć radi prikupljanja dokaza (čl. 19).

4. TUŽILAC

Kao i do sada u Zakoniku se pojavljuju kao ovlašćeni tužioci za krivično gonjenje: javni tužilac za krivična dela koja se gone po službenoj dužnosti (čl. 43), privatni tužilac za krivična dela koja se gone po privatnoj tužbi (čl. 64) i konačno oštećeni kao tužilac u situaciji kada javni tužilac odustane od krivičnog gonjenja na njegovo mesto može stupiti oštećeni kao tužilac (čl. 52)

Javno tužilaštvo je samostalni državni organ koji goni učinioce krivičnih dela i drugih kažnjivih dela i preduzima mere za zaštitu ustavnosti i zakonitosti. Javno tužilaštvo

vrši svoju funkciju na osnovu Ustava, zakona, potvrđenih međunarodnih ugovora i propisa donetih na osnovu zakona¹⁷. Teret dokazivanja je na tužiocu (čl. 15. st. 2).

Po koncepciji novog Zakonika javni tužilac dobija sasvim novu ulogu. Temeljna novina je tzv. tužilačka istraga. Jedna od najvažnijih novina u predloženom Zakoniku o krivičnom postupku, a koja je uslovlila i druge brojne izmene, predstavlja uvođenje tužilačke istrage i stranačkog postupka, utemeljenog na načelu raspravnosti. Javni tužilac je stranka *dominus litis* u pravom smislu. On rukovodi predistražnim postupkom (čl. 285) i istragom (čl. 296). Javni tužilac je odgovoran za uspeh sprovođenja istrage i zastupanja optužnice tokom čitavog postupka, čime se povećava njegova odgovornost u odnosu na rešenje iz važećeg zakonika. U okviru odgovornosti obaveza tužioca je da dokazuje navode u optužbi. Naime, teret dokazivanja je prvenstveno na javnom tužiocu, dok se sud sada nalazi u neutralnijoj poziciji. U vezi sa tim, javni tužilac mora da uveri sud u postupku dokazivanja u izvesnost da je optuženi učinio krivično delo, jer će u protivnom okrivljeni biti oslobođen od optužbe. Tokom glavnog pretresa javni tužilac može i da odustane od optužbe, a takođe je ovlašćen da izjavi žalbu i podnosi vanredne pravne lekove.

Takođe, položaj javnog tužioca mora da se posmatra ne samo kroz krivično-procesno zakonodavstvo, već i kroz odredbe Zakona o javnom tužilaštvu, po kojem je samostalan državni organ (ali ne i nezavisan) te koji predviđa njegovu krivičnu i disciplinsku odgovornost, ako vrši svoje nadležnosti na nezakonit način. U vezi sa tim je i *načelo zakonitosti krivičnog gonjenja*, predviđeno odredbom člana 6. Zakonika, prema kome je javni tužilac dužan da preduzme krivično gonjenje kada postoje osnovi sumnje da je određeno lice učinilo krivično delo koje se goni po službenoj dužnosti. Za pojedina krivična dela, kada je to propisano zakonom, javni tužilac može preduzeti krivično gonjenje samo na osnovu predloga oštećenog. Izuzetno, javni tužilac može odlučiti da odloži ili ne preduzme krivično gonjenje, pod uslovima propisanim ovim zakonikom. Javni tužilac i policija dužni su da nepristrasno razjašnjavaju sumnju o krivičnom delu za koje sprovode službene radnje i da sa jednakom pažnjom ispituju činjenice koje terete okrivljenog i činjenice koje mu idu u korist. Reč je o veoma značajnim odredbama koje sužavaju diskreciono ovlašćenje javnog tužioca.

Odredbom člana 43. Zakonika, za krivična dela koja se gone po službenoj dužnosti i sa njom povezanim odredbama, uvode se značajne novine u pogledu nadležnosti javnog tužioca. Javnom tužiocu, kada odlučuje o nepreduzimanju ili odlaganju krivičnog gonjenja nije potrebna saglasnost oštećenog, kao što je to prema postojećem rešenju. Smisao ove promene je da se izbegne opstrukcija izvođenja ove radnje. On je nosilac radnji u istrazi, dok neka ovlašćenja može poveriti policiji i drugim organima. Takođe, on je po rešenju iz Zakonika ovlašćen da zaključi sporazum o priznanju krivičnog dela i sporazume o svedočenju sa okrivljenim ili osuđenim.

Prema tome, uvođenjem novih rešenja napuštaju se važeća rešenja u kome je procesna uloga javnog tužioca u pretkrivičnom postupku nedelotvorna, jer je on samo formalno, a ne i suštinski rukovodilac tog postupka. Usvojenim rešenjem se izbegava mogućnost ponavljanja izvođenja dokaza koji su već izvedeni, čime se znatno ubrzava postupak i smanjuju troškovi postupka. Dužnost postupanja po zahtevu javnog tužioca (čl. 44), predviđa da ako policija ili drugi državni organ ne postupi po zahtevu javnog

17 Čl. 156. Ustava Republike Srbije, od 2006.

tužioca, on će odmah obavestiti starešinu koji rukovodi organom, a po potrebi može obavestiti nadležnog ministra, Vladu ili nadležno skupštinsko telo. Ako u roku od 24 časa, od kada je primljeno ovo obaveštenje, policija i drugi državni organ ne postupi po zahtevu javnog tužioca, javni tužilac može zatražiti pokretanje disciplinskog postupka protiv odgovornog lica (čl. 44. st. 2. i 3).

U pogledu odredbe čl. 48. Zakonika, koja uređuje način preduzimanja radnji, predviđeno je da javni tužilac preduzima radnje u postupku neposredno ili preko svog zamenika, a u postupku za krivično delo za koje je propisana kazna zatvora do pet godina preko tužilačkog saradnika, a u postupku za krivično delo za koje je propisana kazna zatvora do osam godina preko višeg tužilačkog saradnika. Takođe, radnje u postupku koje ne trpe odlaganje preduzeće i nenadležni javni tužilac, ali o tome mora odmah obavestiti nadležnog javnog tužioca.

Usled toga je došlo do bitnih izmena u procesnim ulogama ovlašćenog tužioca i suda, a jedna od najbitnijih se odnosi na dokaznu inicijativu u toku postupka (čl. 15). Naime, umesto izvođenja dokaza od strane suda po službenoj dužnosti, teret dokazivanja optužbe je na tužiocu, a dokazi se izvode na predlog stranaka. Pri tome, sud može dati nalog stranci da predloži dopunske dokaze ili izuzetno da sam odredi da se takvi dokazi izvedu, ako oceni da su izvedeni dokazi protivrečni ili nejasni i ako je to neophodno da bi se predmet dokazivanja svestrano raspravio.

U Zakoniku je došlo i do značajnih promena u položaju oštećenog u krivičnom postupku, nakon odustanka javnog tužioca od gonjenja, i to u fazama, do potvrđivanja optužnice i posle potvrđivanja, o čemu će unapred biti izlaganja.

5. OKRIVLJENI I BRANILAC

5.1. Okrivljeni

U Glavi VI Zakonika, koja je posvećena okrivljenom i braniocu, uređena su najpre prava okrivljenog, kao i posebna prava uhapšenog, a predviđeno je da je okrivljeni dužan da se odazove na poziv organa postupka i da obavesti organ postupka o nameri da promeni adresu (čl. 68. do 70). Odredbe kojima se definišu: pouke o pravima (čl.8), princip nevinosti (čl. 3), zabrane mučenja, nečovečnog postupanja i iznude (čl. 9) obaveza suđenja u prisustvu okrivljenog (čl. 13), suđenje u razumnom roku (čl. 14) i dr, postoje i u važećem zakoniku, ali su sada preciznije određene. U pogledu ograničenje sloboda i prava okrivljenog u postupku, predviđenog odredbom čl. 10. st. 3. Zakonika, izvršena su preciziranja u pogledu trenutaka od kojih otpočinju ograničenja određenih sloboda i prava okrivljenog u postupku. Takođe, odredbom stava 2. istog člana, precizira se krug organa i lica, kojima se može dati podatak o vođenju istrage i uslovi pod kojima javni tužilac dostavlja podatak o tome da li se protiv nekog lica vodi istraga. S tim je povezana odredba čl. 5. st. 2. Zakonika, kojom je znatno jasnije propisano kada se smatra da je otpočelo krivično gonjenje, a kada je započet krivični postupak. Ova odredba je značajna zbog potrebe preciznog definisanja procesnog trenutka od kojeg nastupaju određene posledice po prava okrivljenog.

Načelo *suđenja u razumnom roku* je, pre svega, u interesu okrivljenog. To se posebno odnosi na član 14. stav 2. Zakonika, prema kome je krivični postupak protiv okrivljenog koji je u pritvoru *hitan*. Načelo *in dubio pro reo* je odredbom člana 16. stav 4. Zakonika šire postavljeno u korist okrivljenog u odnosu na sadašnje rešenje, jer se odnosi ne samo na odredbe materijalnog, nego i na odredbe procesnog zakona.

Po Zakoniku okrivljeni ima pravo da se „*brani sam ili uz stručnu pomoć branioca*“ (čl. 68. st. 1. t. 3). Dakle, novina je što okrivljeni ima pravo „*da se brani sam*“(!). Ovo je u skladu sa međunarodnim standardima¹⁸, i svakako novina u našem procesnom pravu. Prava okrivljenog predviđena odredbom člana 68. Zakonika su veoma obuhvatno, detaljno i pravilno postavljena. Propisano je da okrivljeni u najkraćem mogućem roku mora da bude izveden pred sud i da mu bude suđeno nepristrasno, pravično i u razumnom roku. Pored toga, okrivljeni ima pravo da prikuplja dokaze za svoju odbranu, što je u skladu sa Ustavom Republike Srbije i međunarodnim standardima u ovoj oblasti. Okrivljenom koji prema svom imovinskom stanju ne može da plati nagradu i troškove branioca, postaviće se na njegov zahtev branilac iako ne postoje razlozi za obaveznu odbranu, ako se krivični postupak vodi za krivično delo za koje se može izreći kazna zatvora preko tri godine ili ako to nalažu razlozi pravičnosti. Isto tako, sud prema odredbi člana 264. stav 4. Zakonika, može osloboditi okrivljenog od dužnosti da naknadi u celini ili delimično nagrade za postavljenog stručnog savetnika, ako bi njihovim plaćanjem bilo dovedeno u pitanje izdržavanje okrivljenog ili lica koja je on dužan da izdržava.

Odredbama čl. 68. i 69. Zakonika, pruža se potpunija zaštita prava i sloboda *uhapšenog*. Proširuju se i slučajevi obavezne odbrane. U tom smislu je odredba člana 74. Zakonika, okrivljeni mora imati branioca ako se postupak vodi zbog krivičnog dela za koje je propisana kazna zatvora od osam godina ili teža kazna, i to od prvog saslušanja, pa do pravosnažnog okončanja krivičnog postupka, za razliku od važećeg rešenja prema kome je odbrana obavezna za krivična dela za koje je propisana kazna zatvora od deset godina i teža kazna. Takođe, to bi trebalo da poboljša ne samo položaj okrivljenog već kvalitet i ekonomičnost vođenja postupka zbog znanja i veština branioca. Institutom branioca po službenoj dužnosti, predviđenim članom 72. stav 2. Zakonika, pojačano se štite slobode i prava okrivljenog, a takođe se obezbeđuje da on od početka bude upućen u tok postupka, što povećava efikasnost postupka.

U pogledu *mera za obezbeđenje prisustva* okrivljenog i za *nesmetano vođenje postupka*, uvedene su pojedine mere ili je u vezi sa postojećim merama izvršeno njihovo razdvajanje ili preciziranje uslova za određivanje. Takođe, proširenjem instituta jemstva smanjena je potreba za izricanjem pritvora kao mere za obezbeđenje prisustva okrivljenog. Time se smanjuju troškovi postupka i manje zadire u prava i slobode okrivljenog.

Pored toga, u cilju pojačane zaštite okrivljenog izvršeno je preciziranje uslova za određivanje pritvora iz tzv. *vanprocesnih razloga*. Odredbom člana 211. stav 1. tačke 3. predviđeno je da se pritvor može odrediti licu za koje postoji osnovana sumnja da

18 Čl. 14. tač. 3d) Pakt o građanskim i političkim pravima iz 1966 godine, i čl. 6. tač. 3.c, Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda iz 1950 godine.

je učinilo krivično delo, ako osobite okolnosti ukazuju da će u „*kratkom vremenskom periodu*“ ponoviti krivično delo, ili dovršiti pokušano krivično delo, ili učiniti krivično delo kojim pretil. Dodavanjem uslova „u kratkom vremenskom periodu“ insistira se na opasnosti koja neposredno pretil i time se precizira ovaj uslov za određivanje pritvora, koji ranije nije bio predviđen.

Članom 18. Zakonika, uređena su prava lica koja su bez osnova lišena slobode, kao i prava lica koja su neosnovano osuđena za krivično delo na naknadu štete od države i druga prava propisana zakonom.

U odnosu na dosadašnje odredbe koje se odnose na rehabilitaciju, Zakonikom se preciznije uređuje ova oblast. U tom smislu predviđeno je da osuđeno lice ima prava po tri osnova: 1) ostvarivanje prava na naknadu štete; 2) ostvarivanje prava na moralno zadovoljenje i 3) ostvarivanje prava na priznanje radnog staža ili staža osiguranja.

Inače, pogodnositi koje zakon tradicionalo daje okrivljenog su kao i do sada obuhvaćene u Zakoniku i to: pravilo zabrane *reformatio in peius*, *in dubio pro reo*, *benefitium cohesionis*, *restitutio in integrum* zbog propuštenog roka, *favorem defensionis*, i dr.

5.2. Branilac

Prava i dužnosti branioca određeni su čl. 71. i 72. Kada je reč o braniocu, pravo na pružanje odbrane je u određenim postupcima uslovljeno određenim profesionalnim iskustvom branioca. U postupku koji se vodi za krivično delo za koje je propisana kazna zatvora od deset godina ili teža kazna, branilac može biti samo advokat sa najmanje pet godina advokatske prakse, odnosno advokat koji je najmanje pet godina vršio funkciju sudije, javnog tužioca ili zamenika javnog tužioca (čl. 73). Prošireni su slučajevi obavezne odbrane, tako da oni sada obuhvataju i sledeće procesne situacije: ako se postupak vodi zbog krivičnog dela za koje je propisana kazna zatvora od osam godina ili teža kazna; ako je okrivljeni zadržan ili mu je zabranjeno da napušta stan ili je pritvoren; ako se glavni pretres održava u odsutnosti okrivljenog zbog nesposobnosti koju je sam prouzrokovao; ako je zbog narušavanja reda udaljen iz sudnice do završetka dokaznog postupka ili završetka glavnog pretresa; ako se pretres održava u odsutnosti uredno pozvanog okrivljenog koji svoj izostanak nije opravdao (čl. 74). Jedan okrivljeni kao i do sada može imati istovremeno u postupku najviše 5 branioca, a smatra se da je odbrana obezbeđena kada u postupku učestvuje jedan od branilaca (čl 78. st. 3), a više okrivljenih u istom predmetu mogu imati zajedničkog branioca samo ako to ne ometa stručno, savesno i blagovremeno pružanje pravne pomoći u odbrani (st. 1. čl. 78). Ova odredba je loše rešenje, jer ne govori o zajedničkom braniocu, „ako to nije u suprotnosti sa interesima njihove odbrane“, kako je to pravilno određeno u čl. 69 st. 1. ZKP/01.¹⁹

Kada je reč o odbrani po službenoj dužnosti, značajno je istaći da u slučaju da okrivljeni odbije branioca postavljenog po službenoj dužnosti i izjavi da želi *da se brani isključivo sam*, branilac po službenoj dužnosti ima ograničeno polje delovanja

¹⁹ Zakonodavac očito pod izrazom „savestan“, podrazumeva ocenu da li se branilac nalazi u sukobu interesa njihove odbrane, što nije ni precizan ni adekvatan izraz, koji bi zamenio navedenu odredbu u čl. 69 st. 1. ZKP/01.

u odnosu na branioca po službenoj dužnosti čijem postavljanju se okrivljeni nije usprotivio (čl. 72. st. 2). On je dužan; da bude upoznat sa sadržajem dokaznih radnji i sadržajem i tokom glavnog pretresa, da daje objašnjenja i savete pismenim putem, ako okrivljeni odbije da s njim razgovara, da prisustvuje radnjama u postupku i da iznese završnu reč, ako se okrivljeni tome izričito ne protivi i na zahtev okrivljenog ili uz njegovu izričitu saglasnost izjavi redovni pravni lek i preduzme druge radnje u postupku (st. 3. čl. 72).

Kod razdvajanja krivičnog postupka izvršeno je preciziranje da se razdvajanje postupka može odrediti na zahtev stranaka i branioca, budući da je važeće rešenje predviđalo samo stranke. Odredbom člana 39. stav 5. Zakonika predviđeno je da su stranke i branilac dužni da u zahtevu za izuzeće navedu dokaze i okolnosti zbog kojih smatraju da postoji neki od razloga za izuzeće sudije, sudije-porotnika ili predsednika suda, što predstavlja bolje rešenje u odnosu na važeće, jer se sprečava odugovlačenje postupka i zloupotrebu prava. Takođe, u ponovljenom zahtevu ne mogu se ponovo navoditi razlozi koji su isticali u ranijem zahtevu za izuzeće koji je odbijen. Ako je zahtev za izuzeće očigledno upravljen na odugovlačenje postupka, zahtev će se u celini ili delimično odbaciti.

6. SPORAZUMI JAVNOG TUŽIOCA I OKRIVLJENOG

U Zakoniku se određuju tri vrste sporazuma javnog tužioca i okrivljenog. *Prvo*, sporazum o priznanju krivičnog dela, *drugo*, sporazum o svedočenju okrivljenog – okrivljeni saradnik i *treće*, sporazum o svedočenju osuđenog – osuđeni saradnik.

6.1. Sporazum o priznanju krivičnog dela (čl. 313).

Sporazum javnog tužioca i okrivljenog može se postići od donošenja naredbe o sprovođenju istrage pa do izjašnjenja optuženog o optužbi na glavnom pretresu. Novina je što se sporazum može postići za bilo koje delo a ne samo za dela za koja je previđena kazna zatvora do 12 godina. U sporazumu se regulišu pored pitanja vrste, mere ili raspon kazne ili druge krivične sankcije i troškovi krivičnog postupka, oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim delom i o imovinsko-pravnom zahtevu, ukoliko je podnet (čl. 314. st. 1. t. 4). Sporazum između javnog tužioca i okrivljenog ipak nije potpuno autonoman, jer o sporazumu konačno odlučuje sud i može ga odbaciti, prihvatiti ili odbiti (čl. 315. i 316. i dr).²⁰

6.2. Sporazum o svedočenju okrivljenog – (okrivljeni saradnik – čl. 320).

Ovaj sporazum može se zaključiti samo za dela organizovanog kriminala i ratnih zločina, ali je novina što javni tužilac može zaključiti sporazum ne samo sa licem kome se na teret stavlja neko od navedenih krivičnih dela već i sa okrivljenim za bilo koje drugo krivično delo.²¹ Uslovi za sporazum su da je okrivljeni priznao da je učinio

20 O sporazumu o priznanju krivice, a posebno o stanju u uporednom pravu, vid. monografsku studiju D. Nikolić /2006/, *op. cit.*, str. 34-49.

21 Zakonik o krivičnom postupku od 2011, *Predgovor*, Beljanski, Ilić, Majić, str. 38.

krivično delo, te da je značaj njegovog iskaza za otkrivanje, dokazivanje ili sprečavanje krivičnog dela za koja se mogu preduzeti ove radnje, pretežniji od posledica krivičnog dela koje je učinio – okrivljeni saradnik (čl. 162. st. 1. t. 1). Ovde je moguće da okrivljeni svedoči i za dela koja nisu obuhvaćena u njegovom postupku, i ako se gone pred drugim sudom.²² Kao i do sada organizator kriminalne grupe ne može biti predložen za okrivljenog saradnika. Inače, okrivljeni pre zaključenja sporazuma daje posebnu svojeručno pisanu izjavu tužiocu, a ako je nepismen onda diktira preliminarni iskaz u aparat za snimanje glasa (čl. 320. st. 5). Tako je ustanova okrivljenog saradnika iz posebnih dokaznih radnji prebačena u odeljak koji je posvećen sporazumu javnog tužioca i okrivljenog. Kao i napred, o sporazumu između javnog tužioca i okrivljenog saradnika konačno odlučuje sud i može ga odbaciti, prihvatiti ili odbiti (čl. 322. st. 2). Novina je i to što se sporazumom regulišu troškovi krivičnog postupka, oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim delom i o imovinsko-pravnom zahtevu, ukoliko je podnet (čl. 321. st. 1. t. 4). Rešenje o prihvatanju sporazuma obavezuje sud, prvostepeni i sud pravnog leka, a ako od toga odstupi okrivljeni, sud će sporazum staviti van snage (čl. 326 st. 1).

6.3. Sporazum o svedočenju osuđenog – (osuđeni saradnik – čl. 327).

Ovo je nova ustanova u našem Zakoniku, koja je od ranije poznata u uporednom zakonodavstvu. Naime, u praksi se uočilo da određene podatke u postupcima organizovanog kriminala i ratnih zločina mogu dati, i lica koja su već pravosnažno osuđena za ta dela. Uslovi za sporazum su da je značaj iskaza osuđenog za otkrivanje, dokazivanje ili sprečavanje krivičnog dela za koja se mogu preduzeti ove radnje, pretežniji od posledica krivičnog dela za koje je ovo lice osuđeno (čl. 327. st. 1). Ovde je moguće da osuđeni svedoči i za dela koja nisu obuhvaćena u njegovom postupku, i ako se gone pred drugim sudom.²³ Organizator kriminalne grupe ne može dobiti status – osuđenog saradnika. Sporazum mora biti sačinjen u pismenom obliku i dostavljen sudu do završetka glavnog pretresa. O sporazumu odlučuje sud (sudija za prethodni postupak, a nakon potvrđivanja optužnice predsednik veća), tako da može sporazum o svedočenju osuđenog, odbaciti, odbiti ili prihvatiti (čl. 329. st. 1 i 2). Sporazumom se javni tužilac obavezuje da će u roku od 30 dana od dana pravosnažnog okončanja postupka osuđujućom presudom, u kome je osuđeni dao iskaz, u skladu sa preuzetim obavezama, podneti zahtev za pokretanje postupka za ublažavanje kazne. Ovde je reč o pogodnosti koju osuđeni očekuje ukoliko sa svoje strane ispuni sporazum.²⁴ Rešenje o prihvatanju sporazuma o svedočenju osuđenog obavezuje sud prilikom donošenja odluke o krivičnoj sankciji u ponovljenom postupku, pod uslovom da je osuđeni saradnik u potpunosti ispunio obaveze iz sporazuma (čl. 330)

22 Ovde je interesantno da okrivljeni saradnik može svedočiti za bilo koje delo iz čl. 162 st. 1. t. 1, u postupku koji se ne vodi samo pred sudom koji mu sudi, kao i koji se ne tiče onih dela za koja je on optužen.

23 Osuđeni saradnik može svedočiti za bilo koje delo iz čl. 162 st. 1. t. 1, u postupku koji se ne vodi samo pred sudom gde je osuđen, kao i koji se ne tiče onih dela za koja je osuđen.

24 Zakonik o krivičnom postupku od 2011, *Predgovor*, Beljanski, Ilić, Majić, str. 41.

7. OŠTEĆENI I OŠTEĆENI KAO TUŽILAC I PRIVATNI TUŽILAC

Oštećeni, je lice čije je lično ili imovinsko pravo krivičnim delom povređeno ili ugroženo. On je sporedni krivično-procesni subjekt i po pravilu se nalazi na strani javnog tužioca. U pogledu imovinsko pravnog zahteva odredbe su ostale u suštini nepromenjene. Novina je što se u čl. 258 st. 4. određuje da će sud koji odlučuje o imovinsko-pravnom zahtevu u potpunosti ili delimično, ako mu podaci krivičnog postupka pružaju pouzdan osnov za to, ne samo kada u presudi okrivljenog oglašava krivim, već i rešenju o izricanju mere bezbednosti, ukoliko mu izriče meru bezbednosti obavezno psihijatrijsko lečenje, odlučiti i o imovinsko pravnom zahtevu. Kao i do sada, oštećeni ima pravo da uloži žalbu na odluku o troškovima krivičnog postupka, ali i o dosuđenom imovinsko-pravnom zahtevu, šta predstavlja posebnu novinu. Naime, sud kod odlučivanja o imovinsko-pravnom zahtevu, može dosuditi u celosti ili delimično, ili uputiti oštećenog da svoj imovinsko-pravni zahtev ostvari u parnici. Kod ovog stanja nije bilo razloga da se zakonski određuje pravo na žalbu i u pogledu odluke o imovinsko pravnom zahtevu (čl. 433 st. 4), jer se oštećenom ne uskraćuje bilo kakvo pravo, tako da mu nedostaje *prvni interes* za upotrebu pravnog leka.

U Zakoniku je došlo i do značajnih promena u *položaju oštećenog* u krivičnom postupku, a one se naročito ogledaju u slučaju da javni tužilac ne preduzme ili odustane od gonjenja. Rokovi prema oštećenom su prekluzivni.

7.1. Oštećeni kao tužilac

Uvođenjem koncepta tzv. tužilačke istrage, uloga *oštećenog kao tužioca* se u mnogo čemu menja. Njegov položaj je bitno različit u pogledu kontrole gonjenja učinoca dela u predistražnom i istražnom postupku, te postupku nakon potvrđivanja optužnice. Inače, u odnosu na dosadašnja rešenja u ZKP/01, preuzimanje gonjenja nakon odustanka tužioca je drugačije regulisano u odnosu na stanje po ZKP/01.

Ukoliko javni tužilac odustane od krivičnog gonjenja u *predistražnom i istražnom postupku*, prava koja je ranije imao oštećeni u pogledu preuzimanja gonjenja usmerena su sada prema tužiocu, a ne sudu. Naime, ukoliko javni tužilac za krivična dela koja se gone po službenoj dužnosti, odbaci krivičnu prijavu, obustavi istragu ili odustane od krivičnog gonjenja do potvrđivanja optužnice u redovnom postupku, odnosno pre određivanja glavnog pretresa ili ročišta za izricanje krivične sankcije u skraćenom postupku, oštećeni može da izjavi prigovor neposredno višem javnom tužiocu i da zahteva od njega preispitivanje odluke o nepreduzimanju ili odustanku od gonjenja (čl. 51. i 497). Javni tužilac je dužan da u roku od osam dana o tome obavesti oštećenog i da ga pouči da može da podnese prigovor neposredno višem javnom tužiocu (čl. 52 st. 1). Dakle, ovde kontrola gonjenja je interno određena od strane višeg tužioca. Oštećeni ima pravo da podnese prigovor u roku od osam dana od dana kada je primio obaveštenje. Viši javni tužilac će u roku od 15 dana odlučiti o prigovoru. Ukoliko usvoji prigovor javni tužilac će izdati obavezno uputstvo nadležnom javnom tužiocu da preduzme odnosno nastavi krivično gonjenje. Protiv rešenja kojim se usvaja ili odbija prigovor nije dozvoljena žalba (čl. 51 st. 3).

Posle potvrđivanja optužnice, ukoliko javni tužilac odustane od krivičnog gonjenja, oštećeni ima pravo da preuzme gonjenje i zastupa optužbu (čl. 52 st. 1). Odustanak javnog tužioca od optužbe nakon potvrđivanja optužnice, a u skraćenom postupku – od određivanja glavnog pretresa ili ročišta za izricanje krivične sankcije, daje oštećenom pravo da odmah preuzme gonjenje ili ako nije prisutan toj radnji, sud će ga obavestiti pismeno i uputiti na pravo da se izjasni da li hoće da preduzme krivično gonjenje i zastupa optužbu, ostavljajući mu za to zakonski rok od 8 dana (čl. 52. i 497). Oštećeni kao tužilac ima sva prava u postupku koja ima i javni tužilac osim onih koja tužiocu pripadaju kao državnom organu. On može da sam ili preko punomoćnika iz redova advokata ostvaruje svoja prava u postupku. Kada se krivični postupak vodi za krivično delo za koje je zaprećena kazna zatvora u trajanju preko pet godina, može se, na njegov zahtev, postaviti punomoćnik, ako je to u interesu postupka i ako oštećeni kao tužilac, prema svom imovnom stanju, ne može snositi troškove zastupanja (čl. 59). Ovim rešenjem se uvažava potreba dodatne zaštite oštećenog kod težih krivičnih dela i nemogućnost da snosi troškove zastupanja, pod uslovom da je to u interesu postupka. Novina predviđena odredbom člana 125 st. 3. Zakonika je pravo oštećenog kao tužioca da organu postupka podnese zahtev za postavljanje stručnog savetnika. To pravo ima i okrivljeni. U ostalom delu uloga oštećenog i njegova prava nisu bitno menjana u odnosu na dosadašnji Zakonik. Konačno, oštećeni kao tužilac ima pravo kao i do sada da uloži žalbu na odluku suda iz svih žalbenih osnova.

7.2. Privatni tužilac

Privatni tužilac ima pravo da podnosi i zastupa privatnu tužbu (čl. 64 st. 1. t.1). U pogledu privatne tužbe nema bitnih novina, jer odredbe o optužnici i ispitivanju optužnice primenjuju se shodno i na privatnu tužbu, osim ako se ona podnosi za krivična dela za koje se sprovodi skraćeni postupak (čl. 331 st. 6). Inače, u postupku privatnom tužiocu pripadaju sva prava kao i javnom tužiocu, osim onih koja javni tužilac ima kao državni organ (čl. 64 st. 2).

8. RAVNOPRAVNOST OPTUŽBE I ODBRANE – JEDNAKOST ORUŽJA (*equality of arms*)

a) *Novi Ustav Srbije iz 2006*²⁵. godine kao važnu novinu za krivični postupak uvodi, pravo optuženog „na pravično suđenje“ (čl. 32. st. 1), i „posebna prava okrivljenog“, po kojima svako kome se sudi za krivično delo ima i sledeća prava: „da sam ili preko branioca iznosi dokaze u svoju korist“, „da ispituje svedoke optužbe“ i „da zahteva da se pod istim uslovima kao svedoci optužbe i u njegovom prisustvu, ispituju i svedoci odbrane“ (čl. 33. st. 5). Prihvatanjem ovakve Ustavne regulative, gde se ostvaruje pravo na kontradiktoran postupak, te pravo na dokaz, da okrivljeni ima pravo da sam ili preko branioca iznosi dokaze u svoju korist i da sam ispituje svedoke optužbe, upućuje se na model akuzatorskog krivičnog postupka. Suština ove ustavne odredbe je da se obezbedi *ravnopravnost optužbe i odbrane* u pogledu iznošenja dokaza i ispitivanja svedoka. Drugim

25 „Službeni glasnik RS“, br. 98 od 10. novembra 2006. godine.

rečima, potrebno je u ovoj vrsti postupka obezbediti ravnopravnost u korišćenju procesnih sredstava tzv. „jednakost oružja“ (*equality of arms*). Ovakva ustavna odredba je očito utemeljena na „pravima i slobodama“ proklamovanim u Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima, iz 1950 god.²⁶, koja predviđa da svako ko je optužen za krivično delo ima prava: „da ispituje svedoke protiv sebe, ili da postigne da se oni ispituju“ i „da se obezbedi prisustvo i saslušanje svedoka u njegovu korist pod istim uslovima koji važe za one koji svedoče protiv njega“ (čl. 6. st. 3d). Ovo pravo identično je zagantovano i Međunarodnim paktom o građanskim i političkim pravima, iz 1966 god.²⁷, „da ispituje ili postigne da se ispituju svedoci optužbe i da postigne da pristupe sudu i budu saslušani svedoci u njegovu korist pod istim uslovima kao i svedoci optužbe“ (član 14. st. 3.e.). Naime, „da okrivljenom moraju biti pružene podjednake mogućnosti kod pozivanja i ispitivanja svedoka, kao i javnom tužiocu“. On garantuje da procedura pozivanja i saslušanja svedoka mora biti ista i za optužbu i za odbranu, odnosno, smatra se da odbrana mora da ima na raspolaganju iste procesne instrumente kakve ima i tužilac u pogledu ispitivanja svedoka i veštaka, odnosno da ima pravo da pod istim uslovima kakve ima tužilac ispituje svedoke i saokrivljenog (čiji iskaz u širem smislu spada u iskaze svedoka). Iz ovog člana proizilazi da na glavnom pretresu čitav dokazni postupak mora da se odvija u prisustvu stranaka, odnosno okrivljenog, na usmenom ročištu i u kontradiktornom postupku.²⁸ Ovde je osnovni smisao da se obezbedi puna „jednakost stranaka“ u predmetu koji se razmatra²⁹. Ako stranke (okrivljeni i tužilac) nisu jednake u bilo kom pogledu, odnosno pravu, to ima za posledicu da ne mogu da raspravljaju o krivičnoj stvari u podjednakom meri, a to ima za krajnju posledicu rizik da se ne utvrdi istina.

b) *Projektovanjem akuzatorskog krivičnog postupka* zahteva se sasvim drugačiji sistem prava i obaveza u pogledu izvođenja dokaza. Pre svega, na tužiocu je da dokaže svoju optužbu a na odbrani da prikuplja dokaze u svoju korist, dok se sud pasivizira, ali uvek može odrediti izvođenje novih dokaza radi utvrđenja ili razjašnjenja određenog činjeničnog stanja. Drugačija raspodela odgovornosti za dokazivanje činjenica u postupku, uz istovremeno nastojanje da se obezbedi „jednakost oružja“ (*equality of arms*)³⁰ između javnog tužioca i osumnjičenog u vezi sa prikupljanjem dokaza u toku istrage, razlog su zbog kojeg je odredbama čl. 301. do 303. Zakonika omogućeno odbrani da

26 Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, Rim, 4. novembar 1950. U pitanju je regionalni međunarodni ugovor o ljudskim pravima kome mogu da pristupe samo države članice Saveta Evrope. Državna zajednica Srbija i Crna Gora primljena je u ovaj Svet 2003. godine i u decembru iste godine ratifikovala je ovu konvenciju, „Službeni list Srbije i Crne Gore“, međunarodni ugovori, br. 9 od 26. decembra 2003. Posebno ističemo čl. 6, prava na pravično suđenje koje podrazumeva brojna fundamentalna druga prava za okrivljenog, kao i „pravo na jednakost u oružju“.

27 Višestrani međunarodni ugovor o ljudskim pravima usvojen rezolucijom Generalne skupštine ujedinjenih nacija 2200A (XXI) od 16. decembra 1966. godine. Stupio na snagu 23. marta 1976. godine. Jugoslavija ga je ratifikovala 1971. godine («Službeni list SFRJ, međunarodni ugovori, br. 7/1971). (skraćeno, Pakt).

28 A. Jakšić, *Evropska konvencija o ljudskim pravima – komentar*, Beograd, 2006, str. 198-199.

29 Povreda člana 6. Evropske konvencije postojala bi samo onda ako bi optuženi dokazao da je propust da se sasluša određeni svedok bio po njega štetan, ili da je to moglo da ugrozi ravnopravnost optužbe i odbrane. O ovom detaljnije, Đ. Lazin, Pravo optuženog da ispituje svedoke, (međunarodni standardi i zakonsko regulisanje), *Branič*, časopis za pravnu teoriju i praksu AKS, Beograd, br. 1-2/2008 *op. cit.*, str. 42-43.

30 *Ibid.*, str. 41.

u toku istrage prikuplja dokaze i materijal u svoju korist, ili predlaže tužiocu da se izvede određena radnja, ili od strane sudije za prethodni postupak, koji odlučuje o tome po predlogu osumnjičenog. Dok su za prikupljanje dokaza uz pomoć *dokaznih radnji* nadležni samo državni organi (javni tužilac i sud), odbrana dolazi do dokaza i materijala samo uz pristanak lica od koga se pribavljaju. Zakonodavac je precizirao i procesni značaj pisanih izjava i obaveštenja do kojih je odbrana došla, tako što se oni mogu koristiti samo kao pomoćni materijal od strane okrivljenog i njegovog branioca u toku ispitivanja svedoka ili provere verodostojnosti njegovog iskaza ili kao osnov za donošenje odluke o ispitivanju određenog lica kao svedoka od strane javnog tužioca ili suda (čl. 301. st. 4). Ova odredba ipak nije u skladu sa pravilom o jednakosti oružja. U slučaju da se do određenog dokaza može doći uz pomoć dokaznih radnji, odbrana može predložiti samo javnom tužiocu kao organu koji rukovodi istragom da je preduzme. Ako javni tužilac prihvati dokazni predlog odbrane ili mu, na predlog odbrane, to naloži sudija za prethodni postupak, do dokaza u korist odbrane se dolazi na zakonom propisan način u okviru istrage kojom rukovodi javni tužilac (čl. 302). Ovim se želi izbeći vođenje tzv. *paralelne istrage* koja bi mogla dovesti do različitih ocena istih dokaza, kao i do nepotrebnog povećanja troškova postupka³¹. No, u toku glavnog pretresa ipak sud odlučuje o predlogu za izvođenje novih dokaza ili sam određuje da se oni izvedu, a ne javni tužilac.

c) *U fazi istrage* se ne mogu izvoditi dokazi nego oni koje tužilac odredi, a nekad i kada to odredi sudija za prethodni postupak, po prigovoru okrivljenog. Osnovna prava okrivljenog su da se sam brani ili uz stručnu pomoć branioca, da „prikuplja dokaze za svoju odbranu“, „da se izjasni o svim činjenicama i dokazima koji ga terete i da iznosi činjenice i dokaze u svoju korist, da ispituje svedoke optužbe i zahteva da se pod istim uslovima kao svedoci optužbe, u njegovom prisustvu ispituju svedoci odbrane“ (čl. 68. st. t. 9. i 10), i njegov branilac ima pravo da „u korist okrivljenog preduzima sve radnje koje može preduzeti okrivljeni“ (čl. 71. st. 1. t. 5). Osumnjičeni i njegov branilac mogu samostalno prikupljati dokaze i materijal u korist odbrane (čl. 301. st.). U cilju ostvarenja ovih ovlašćenja osumnjičeni i njegov branilac mogu „da razgovaraju sa licem koje im može pružiti podatke korisne za odbranu i da od tog lica pribavljaju pisane izjave i obaveštenja, uz njegovu saglasnost“ (st. 2. t. 1 istog člana). Pisana izjava i obaveštenje, mogu se koristiti samo „u toku ispitivanja svedoka ili provere verodostojnosti njegovog iskaza ili za donošenje odluke o ispitivanju određenog lica kao svedoka od strane javnog tužioca ili suda“ (st. 4 istog člana).

d) *Nakon podizanja optužnice – odgovor okrivljenog na optužnicu* (čl. 336). Okrivljeni ima pravo da podnese pisani odgovor na optužnicu u roku od osam dana od dana dostavljanja optužnice. Na ovo pravo okrivljeni se posebno upozorava. Naime, uz optužnicu, okrivljenom će biti dostavljena i pouka o pravu na podnošenje odgovora. Odgovor na optužnicu ima pravo da podnese i branilac, bez posebnog ovlašćenja ali ne i protiv njegove volje. U zakoniku se ne navode osnovi ili eventualno razlozi za odgovor, pa se podrazumeva da to mogu biti kako činjenična tako i pravna pitanja. Iako se ne navodi šta treba da sadrži odgovor zakonom se određuje pismena forma.

e) *U fazi glavnog pretresa*, pripreme glavnog pretresa, na pripremnom ročištu, stranke mogu predložiti nove dokaze ako su za njih saznale nakon potvrđivanja optužnice

31 Beljanski, Ilić, Majić, op. cit. str. 35 i dr.

(čl. 347. st. 2). Na ročištu na kojem se „izjašnjavaju stranke“, optuženi ako osporava navode optužbe, navešće iz kojih razloga, ali će biti upozoren da će se na glavnom pretresu izvoditi dokazi samo u vezi sa osporenim delom optužnice (čl. 349. st. 4). U fazi priprema glavnog pretresa i predlaganja dokaza stranke imaju prava da se izjasne o predlozima suprotne stranke i oštećenog (čl. 350. st. 4). U fazi pozivanja stranaka okrivljenom se mora ostaviti rok za pripremanje odbrane najmanje 8 dana, a za dela za koja se može izreći kazna zatvora od 10 godina ili teža kazna, vreme za pripremanje odbrane iznosi najmanje 15 dana. Na zahtev optuženog ili na zahtev tužioca a po pristanku optuženog, ovi rokovi se mogu skratiti (čl. 355. st. 4). Ako nije održano pripremno ročište stranke, branilac i oštećeni mogu posle određivanja glavnog pretresa predložiti da se na glavni pretres pozovu novi svedoci ili veštaci ili izvedu drugi dokazi, pri čemu moraju označiti koje bi se činjenice imale dokazati i kojim od predloženih dokaza (čl. 356. st. 1). O izvođenju predloženih dokaza odlučuje predsednik veća ili veće (čl. 395). Optuženi ima pravo da se nakon izlaganja optužbe izjasni na optužbu (čl. 392), posle uvodnog izlaganja tužioca branilac optuženog ima pravo, ili optuženi ako se sam brani, da iznese uvodno izlaganje (čl. 393). Okrivljeni ima pravo da najpre iznese odbranu (čl. 397), i da se sasluša posle iznesene odbrane (čl. 398), šta se sastoji od pitanja, njegovog branioca, potom tužioca, a posle njega predsednika veća i članova veća, a zatim oštećenog ili njegovog zakonskog zastupnika ili punomoćnika, saoptuženog i njegovog branioca, veštaka i stručnog lica. Brojna su prava u fazi glavnog pretresa, završene reči i postupka pravnih lekova, čime treba da se uspostavi ravnoteža „optužbe i odbrane“. No, i pored svega ostaje ozbiljna sumnja u pogledu toga da li je svim ovim odredbama obezbeđena istinska „jednakost oružja“ optužbe i odbrane.³²

ZAKLJUČAK

Položaj glavnih procesnih subjekata u novom Zakoniku o krivičnom postupku od 2011, koji je utemeljen na adverzijalnom sistemu, bitno je drugačiji u odnosu na rešenja iz ZKP/01. Uloge u procesu su se na neki način prestrojile. Tako tužilac rukovodi predistražnim postupkom i istragom, zastupa optužbu od koje ima pravo da odustane u svakoj fazi postupka. Okrivljeni je subjekt i stranka u postupku, sa širokim pravima u pogledu iznošenja odbrane, prikupljanja dokaza i iznošenju činjenica i dokaza u svoju korist, ima pravo da se sam brani, ali kao i do sada on ima prvo i na stručnu odbranu putem branioca, koji se pod određenim zakonskim uslovima, postavlja po službenoj dužnosti za sva dela gde je predviđena kazna zatvora do 8 godina. U akuzatorskom sistemu sa naglašenom ulogom stranaka, uloga suda je pasivizirana sa manje aktivnosti. Sud je sada organ koji rukovodi postupkom i presuđuje, dok je u domenu prava i izvođenja dokaza radi istinitog utvrđivanja činjeničnog stanja, njegova uloga znatno umanjena. Sud je u pasivnoj ulozi i praktično se brine o redosledu izvođenja dokaza koje stranke i to, prvenstveno, tužilac predloži. U ovom postupku uočava se nedostatak u proceduri kada je u pitanju pravo na dokaz okrivljenog. Okrivljeni (i njegov branilac) prikuplja dokaze i materijale u svoju odbranu, ali nema pravo na njihovo izvođenje. I kod prikupljanju dokaza, potreban je pristanak lica od koga se pribavljaju (čl. 301 st. 1. t. 3),

32 Detaljnije argumente koji dovode u pitanje ostvarivanje ovog cilja iznosi M. Škulić /2012/: Kritička analiza novog Zakonika o krivičnom postupku Srbije, *Branilac* br. 1-2/2012, str. 29-67.

zatim tužilac odlučuje da li će se izvesti predložena određena dokazna radnja ili ne (čl. 302), a to isto pravo ima i sud tokom glavnog pretresa (čl. 395). Prema tome „jednakost oružja“ koja je osnovna karakteristika adverzijanog sistema je pretežno deklarativna, bez pune jednakosti, o čemu bi trebalo voditi računa prilikom najavljenih izmena.

LITERATURA

- Bayer V. /1977/: *Jugoslavensko krivično procesno pravo* (Uvod u teoriju krivičnog procesnog prava), knjiga I, peto prerađeno izdanje, Zagreb
- Beljanski, Ilić, Majić /2011/: *Predgovor, Zakonik o krivičnom postupku od 2011*, Beograd
- Branič* /2007/: časopis za pravnu teoriju i praksu AKS, 1-2
- Cryer R. i dr. /2010/: *An Introduction to International Criminal Law and Procedure*, Second Edition, Cambridge University Press
- Grubač, M. /2007/: Postoje li uslovi za primenu novog Zakonika o krivičnom postupku?, *Naučni skup Kopaonik*
- Grubač, M. /2009/: *Krivično procesno pravo*, šesto izmenjeno i dopunjeno izdanje, Beograd
- Damaška, M. /2007/: O nekim učincima stranački oblikovanog pripremnog kaznenog postupka, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, br. 1, Zagreb
- Jakšić, A. /2006/: *Evropska konvencija o ljudskim pravima – komentar*, Beograd
- Lazin, Đ. /2008/: Pravo optuženog da ispituje svedoke, (međunarodni standardi i zakonsko regulisanje), *Branič*, časopis za pravnu teoriju i praksu AKS, Beograd, br. 1–2
- Nikolić D. /2006/: *Sporazum o priznanju krivice*, Niš
- Roxin/Schuünemann /2009/: *Strafverfahrensrecht*, 26. Auflage, München
- Talijanski kazneni postupak od 1989* (prevod, B. Pavišić i dr.), Rijeka, 2002
- Škulić, M., Ilić, G. /2012/: *Reforma u stilu „jedan korak napred – dva koraka nazad“*, Beograd
- Škulić, M. /2012/: Kritička analiza novog Zakonika o krivičnom postupku Srbije, *Branič* br. 1-2
- Zakonik o krivičnom postupku SRN (StPO)*, verzija od 1987. Prevod /1997/, Beograd, Centar marketing

Nedeljko JOVANČEVIĆ
Rechtsanwalt aus Belgrad

POSITION DER HAUPTBETEILIGTEN IM STRAFVERFAHREN IN DER NEUEN STPO 2011

ZUSAMMENFASSUNG

Die Position der Hauptbeteiligten im Strafverfahren nach der neuen, auf dem kontradiktorischen System aufbauenden Strafprozessordnung 2011 unterscheidet sich wesentlich von den Lösungen in StPO/01. Die Rollen haben sich im Verfahren sozusagen neu geordnet. So führt

der Staatsanwalt das Vorermittlungsverfahren und die Ermittlung durch und vertritt frei die Anklage im Strafverfahren, die er in jeder Lage des Verfahrens zurücknehmen kann. Der Beschuldigte ist der Betroffene und eine der Parteien im Verfahren mit weiten Rechten bei der Verteidigung, der Beweiserhebung und dem Vorbringen von Fakten und Beweisen und kann sich selbst verteidigen, hat aber weiterhin das Recht auf die Verteidigung durch einen Verteidiger, der unter bestimmten rechtlichen Voraussetzungen bei Straftaten mit bedrohter Strafe bis zu 8 Jahren von Amts wegen zu bestellen ist. In einem kontradiktorischen System mit betonter Rolle der Parteien ist die Rolle des Gerichts passiviert und gekennzeichnet durch weniger Aktivitäten. Das Gericht leitet das Verfahren und entscheidet, während auf der rechtlichen Ebene die Rolle des Gerichts bei Beweiserhebung zur Feststellung des Tatbestands minimisiert wurde, was nach der Meinung des Autors der größte Mangel der neuen StPO ist.

Schlüsselwörter: akusatorisch-adversiales System, Verfahrensparteien, Waffengleichheit, Verständigung im Strafverfahren, Verständigung über die Aussage des Angeklagten und Verurteilten.